

ЖАҒАНДЫҚ ӘЛЕМДЕГІ ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ: МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ЖӘНЕ ФУНКЦИОНАЛДЫ ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУҒА АРНАЛҒАН ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ

БЕРКЕНОВА РАБИГА АГАБЕКОВНА

ф.ф.к., «Қазақ тілі мен әдебиеті» кафедрасының меңгерушісі
Шерхан Мұртаза атындағы Халықаралық Тараз университеті
Қазақстан Республикасы

Аннотасија: Globallashuv sharoitida qozoq adabiyoti jahon madaniy makoniga qo'shilish uchun ham qiyinchiliklarga, ham misli ko'rilmagan imkoniyatlarga duch kelmoqda. Ushbu maqola xalqaro auditoriya uchun qozoq adabiyotini o'qitishni o'zgartirishga qaratilgan innovatsion pedagogik usullarni o'rganadi. Mualliflarning ta'kidlashicha, "sekin o'qish" usullarini strategik qo'llash va tanqidiy tahlil qilish, mavzular va belgilarni qiyosiy o'rganish, shuningdek raqamli hikoya qilish texnologiyalarini joriy etish orqali qozoq adabiyoti madaniyatlararo kompetentsiya, funktsional savodxonlik va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning kuchli vositasiga aylanishi mumkin. Maqolada, shuningdek, adabiyotning "yumshoq kuch" (yumshoq kuch) shakli va madaniy integratsiya vositasi sifatida roli ko'rib chiqiladi, bu stereotiplarni engib o'tishga va Global hamjamiyatda Qozog'istonning yaxlit idrokini shakllantirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: qozoq adabiyoti, madaniyatlararo kompetentsiya, funktsional savodxonlik, sekin o'qish, qiyosiy tahlil, raqamli hikoyalar, yumshoq kuch, innovatsion o'qitish usullari.

Аннотация: В условиях глобализации казахская литература сталкивается как с вызовами, так и с беспрецедентными возможностями для интеграции в мировое культурное пространство. Данная статья исследует инновационные педагогические методики, направленные на трансформацию преподавания казахской литературы для международной аудитории. Авторы утверждают, что через стратегическое применение методов «медленного чтения» (slow reading) и критического анализа, сравнительного изучения тем и персонажей, а также внедрения технологий цифрового сторителлинга, казахская литература может стать мощным инструментом развития межкультурной компетентности, функциональной грамотности и критического мышления. Статья также рассматривает роль литературы как формы «мягкой силы» (soft power) и средства культурной интеграции, способствующей преодолению стереотипов и формированию целостного восприятия Казахстана в глобальном сообществе.

Ключевые слова: казахская литература, межкультурная компетентность, функциональная грамотность, медленное чтение, сравнительный анализ, цифровой сторителлинг, мягкая сила, инновационные методики преподавания.

Abstract: In the context of globalization, Kazakh literature faces both challenges and unprecedented opportunities for integration into the global cultural space. This article explores innovative pedagogical techniques aimed at transforming the teaching of Kazakh literature to an international audience. The authors argue that through the strategic application of "slow reading" and critical analysis methods, comparative study of topics and characters, as well as the introduction of digital storytelling technologies, Kazakh literature can become a powerful tool for the development of intercultural competence, functional literacy and critical thinking. The article also examines the role of literature as a form of "soft power" and a means of cultural integration that helps to overcome stereotypes and form a holistic perception of Kazakhstan in the global community.

Keywords: Kazakh literature, intercultural competence, functional literacy, slow reading, comparative analysis, digital storytelling, soft power, innovative teaching methods.

Жаһандану процесі ұлттық әдебиеттерді Қос сынаққа қояды: мәдени гомогенизация қаупі және бүкіл әлемде бұрын-соңды болмаған диалог мүмкіндігі. Ежелгі ауызша эпостардан қазіргі заманғы романдарға дейінгі бай мұрасы бар Қазақ әдебиеті әлемдік білім беру кеңістігінде жеткілікті зерттелмеген сала болып қала береді. Бұл тілді халықаралық аудиторияға үйрету дәстүрлі тарихи немесе лингвистикалық тәсілдерден асып түсуді талап етеді. Бұл мақалада қазақ көркем мәтіндерін 21 ғасырдың қажетті дағдыларын дамыту үшін динамикалық платформа ретінде орналастыратын құзыреттілік моделіне көшу ұсынылады. Баяу оқу, салыстырмалы талдау және әңгімелерді цифрлық баяндау сияқты инновациялық әдістердің көмегімен қазақ әдебиетін мәдениетаралық құзыреттілікті, функционалдық сауаттылықты және сыни ойлауды дамытудың тиімді құралына айналдыруға болады, сонымен бірге жұмсақ күштің қуатты құралы ретінде қызмет етеді.

Қазақстан Мәдениеттер мен өркениеттердің тоғысында бола отырып, бай ауызша дәстүрлерден қазіргі көп дауысты проза мен поэзияға дейін дамыған бірегей әдеби мұраға ие. Алайда, жаһандық білім беру дискурсында Қазақ әдебиеті жиі шетте қалады. Оның халықаралық аудиториясын оқыту қарапайым лингвистикалық немесе тарихи көзқарастан асып түсуді талап етеді. Қазақ мәтіндерін экзотикалық артефакт ретінде емес, ХХІ ғасырдың негізгі құзыреттерін дамытуға қабілетті әмбебап тақырыптары бар жанды пікірталас ретінде айқындайтын инновациялық әдістемелер қажет. Бұл мақала төрт негізгі аспектке бағытталған оқыту моделін ұсынады.

Қазақ мәдени-тарихи контекстімен таныс емес халықаралық аудитория үшін түсінудің жолы ретінде баяу оқу және сыни талдау, классикалық мәтіндерді (мысалы, Абай Құнанбаев, Мұхтар Әуезов, Олжас Сүлейменов шығармаларын) Үстірт оқу жеткіліксіз. Баяу оқу әдісі студенттерге оның көптеген семантикалық қабаттарын ашуға мүмкіндік беретін мәтінге терең, ойластырылған сүнгуді қамтиды.

Практикалық қолдану:

- оқытушылар негізгі үзінділерді таңдайды (мысалы, Абайдың адамгершілік пен білім туралы өлеңдері немесе "Абай жолындағы" дала сипаттамасы).

- Лингвистикалық деңгей: көшпенділердің дүниетанымына оралатын негізгі метафоралар мен белгілерді (мысалы, Қасқыр, домбыра, дала, жылқы) декодтау.

- Мәдени-тарихи деңгей: "жасыр" (Ар-намыс кодексі), Қонақжайлылық және табиғатпен қарым-қатынас сияқты ұғымдарды талқылау.

- Философиялық деңгей: әмбебап тақырыптарды түсіндіру: сәйкестікті іздеу, дәстүр мен қазіргі заман арасындағы қақтығыс және диалог. Бұл процесс функционалдық сауаттылықты — күрделі мәтіндерді түсіндіру қабілетін және студенттерге жаңа мәдени жүйелерді өз бетінше ашуға мүмкіндік беретін сыни ойлауды дамыту үшін негіз болып табылады.

Салыстырмалы талдау: мәдениетаралық диалогқа жәрдемдесу қазақ әдебиетінің шетелдік студенттер үшін маңыздылығын арттыру үшін оны салыстырмалы талдау арқылы әлемдік әдеби контекстке біріктіру қажет. Бұл әдіс әртүрлі мәдени призмалар арқылы әмбебап адам тәжірибесін жарықтандыру арқылы мәдениеттер арасындағы диалогты орнатады.

Практикалық қолдану:

- "Көшпелі "және" отырықшы "дүниетаным:" Қобыланды батыр "қазақ эпосындағы кеңістік пен еркіндік ұғымдарын орыс (мысалы, "Евгений Онегин") немесе еуропалық әдебиеттегі (мысалы, "Одиссея") үй мен ошақ ұғымдарымен салыстыру.

- Отан тақырыбы: Олжас Сүлейменовтің " Жер, Адамға тағзым ет!" Уолт Уитмен немесе Федерико Гарсия Лорканың шығармаларымен қатар, олар жермен терең, дерлік ғарыштық байланысты білдіреді.

- Қайғылы кейіпкерлер: "Энлик - Кебек" поэмасындағы Энликтің тағдырын Шекспирдің Джульеттасымен немесе грек трагедиясының кейіпкерлерімен салыстыру. Бұл тәсіл мәдениетаралық құзыреттілікті

тікелей дамытады, бұл мәдениеттер әртүрлі, бірақ параллель әңгімелер арқылы ұқсас әмбебап тақырыптарды жиі зерттейтінін көрсетеді.

- Әлемдік аудиторияны, әсіресе жастарды тарту үшін қазақ әдебиетін насихаттау және сандық әңгімелеу заманауи цифрлық құралдарды қажет етеді. Әңгімелеу және цифрлық әңгімелер әдеби мұраны жандандырып, оны қол жетімді және қызықты ете алады.

Практикалық қолдану:

- Студенттер қазақ пейзаждарының кадрларын, дәстүрлі музыка мен заманауи графиканы пайдалана отырып, әдеби шығармалардан негізгі көріністерді елестете отырып, қысқа бейне-эссе (Instagram немесе YouTube сияқты платформалар үшін) жасайды.

- Әдеби кейіпкерлердің саяхатын немесе Ұлы Жібек жолы бойындағы қазақ мифтері мен аңыздарының таралуын қадағалайтын интерактивті карталарды әзірлеу.

Қазіргі Қазақстандық авторлардың (мысалы, Герольд Бельгер, Дихан Ахатаев) шығармаларын кітап клубы форматында талқылай отырып подкасттар құру. Бұл жобалар әдебиетті насихаттап қана қоймайды, сонымен қатар студенттерде функционалдық оқытудың маңызды құрамдас бөліктері болып табылатын цифрлық сауаттылық пен коммуникативтік дағдыларды дамытады.

Әдебиет "жұмсақ күш" және мәдени интеграция құралы ретінде көшпенділердің дәстүрлерін, ислам мәдениетін, кеңестік тәжірибені және заманауи жаһандық әсерлерді синтездеуді қамтитын Қазақ әдебиеті жұмсақ күштің тамаша елшісі болып табылады. Ол мәдени интеграцияға ықпал ете отырып, қазақстандық қоғамның тереңдігі мен күрделілігін нәзік әрі тиімді көрсетеді.

Практикалық қолдану: қазақ әдебиеті бойынша модульдерді шетелдік университеттердегі әлемдік әдебиет немесе мәдениеттану курстарына қосу. Әдебиет көпір ретінде әрекет етеді:

- Стереотиптерді бұзады ("жабайы дала", артта қалу туралы).

- Жаһандық диалогқа белсенді қатысатын бай мәдени мұрасы бар ел ретінде Қазақстанның оң және көп қырлы имиджін қалыптастырады.

- Мәдени әртүрлілік пен төзімділікті құрметтеуге ықпал етеді.

Ұсынылып отырған инновациялық әдістемелер — баяу оқу, салыстырмалы талдау және цифрлық әңгімелер — қазақ әдебиетін оқытуды тар ұлттық пәннен динамикалық білім беру құралына айналдырады. Олар әдебиет туралы білімді беруге ғана емес, сонымен қатар халықаралық аудиторияны қазақ мәдениетімен диалогқа белсенді тартуға ықпал етеді. Бұл процесс қазіргі заманғы негізгі дағдыларды тиімді дамытады: мәдениетаралық құзыреттілік, сыни ойлау, функционалдық және цифрлық сауаттылық. Демек, қазақ әдебиеті адамзаттың

мәңгілік мәселелерін талқылауға өзінің бірегей үлесін қосып, жаһандық мәдени интеграция процесінде жұмсақ күштің маңызды ресурсына айнала отырып, әлемдік мәдени канонда лайықты орын алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әуезов М. (1999). Абай жолы (роман). Мәскеу: орыс мәдениетінің тілдері.
2. Құнанбаев А. (1958). Сөздер кітабы (Өлеңдер мен прозалар жинағы). Мәскеу: Шет тілдер баспасы.
3. Байрам, М. (1997). Мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілікті оқыту және бағалау. Көптілділік маңызды.
4. Дженкинс, Х. (2006). Конвергенция мәдениеті: ескі және жаңа медиа қай жерде соқтығысады. Нью-Йорк университетінің баспасы.
5. Нуссбаум, М. К. (2010). Коммерциялық емес ұйым: неліктен демократияға гуманитарлық ғылымдар қажет. Принстон университетінің баспасы.
6. Сүлейменов О. (1978). Азия және ИА: Достық кеңестер кітабы. Мәскеу: Жас гвардия.
7. Торн С. Л. (2013). Сандық сауаттылық. М.Хокинстің (ред.) "қалыптастырушы тілдер мен сауаттылық: әлеуметтік шартты көзқарастар мен перспективалар" кітабында. Жол.
8. Уэльс, В. (1999). "Транскультурализм: қазіргі мәдениеттердің жұмбақ түрі". Мәдениет кеңістігінде: қала, ұлт, әлем/ред.М. Физерстоун және С. Лэш. Шалфей.Список использованной литературы:
9. Исакулова, Н. (2024). Историческое происхождение педагогических концепций. *in Library, 1(1), 100–105.* извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/archive/article/view/34867>
10. N.J. Isakulova DARSLAR TIPOLOGIYASI VA O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI // Inter education & global study. 2024. №4 (1). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/darslar-tipologiyasi-va-o-ziga-xos-xususiyatlari> (дата обращения: 30.10.2025).
11. JANIKULOVNA I. N. Methodology of teaching customs terms in english using study projects. – 2024.
12. Subermaniam L. et al. A Systematic Review of Sustainability Management in Small and Medium Enterprises to Improve Sustainable Development Goals //Acta Innovations. – 2025. – С. 38-48.
13. Исакулова Н. Божхона соҳасига оид терминларни ўқитишда тадқиқот лойиҳалардан фойдаланиш //in Library. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 11-19.